

Jódal Rózsa

Szavak és eszmék szellemes tűzijátéka

Balázs Attila *Magyarfauszt* című regényéről

Balázs Attila könyvének címét feltehetően Slobodan Šnajder horvát drámaíró legismertebb drámája, a *Hrvatski Faust* ihlette, amelynek – legalább címében – ezúttal megírta a magyar változatát. Tréfára mindig kihegyezett habitusával/tollával könnyen megtehetette, hisz a magyar hírességek között bizony akadt olyan – szinte felkínálkozó alany –, aki nagyon is alkalmasnak bizonyult ilyesfajta megformálásra.

A *Magyarfauszt* című regény – én már csak így nevezem, mert minden érdekes formai bravúrja ellenére mégiscsak az – igazi huszárvágás. Hogy a formánál kezdjük: a szöveg első változata egy regényes drámai szöveg volt, a második változat viszont hangjáték lett, amely az *Ex Symposion*-ban meg is jelent. Erre figyelt fel a szintén vajdasági származású, azóta sajnos túl korán és váratlanul elhunyt Tóth Loon, s 2016-ban Veszprémban, a Petőfi Színház Latinovits–Bujtor Játékszínében színpadi változatát – a szerző hathatós közreműködésével – *VoltEmber* címmel meg is rendezte, méghozzá kísérletező, vetítésekkel spekkelt multimédiális változatban. A címváltoztatásra azért volt szükség, mert a világ akkor ünnepelte Tesla születésének 160. évfordulóját, s ennek jegyében a három kulcsszereplő közül ezúttal Nikola Teslát tették meg főszereplővé. A négyrészes hangjátékból egy 73 perces, tudományról és vallásról vitatkozó társalgási, filozófiai krimi lett. Ezek az „előjátékok” több szempontból is érdekesek és fontosak. Balázs Attila maga is több műfajú író, aki nemcsak regényt, novellát és olykor-olykor verset is ír, hanem mert ismert és többszörösen díjazott hangjátékszerző, sőt drámaíró és filmforgatókönyv-író is. Másrészt – s ez számunkra ezúttal a jelentősebb – ezeket a már párbeszédbe rendezett részeket nagy sikerrel helyezi el, s fejleszti tovább és teljesíti ki új regénye megfelelő fejezeteiben, ezzel új dimenzióval és színekkel gazdagítva az eddig leginkább különös történetészövésű, egyéni hangú leírásaival brillírozó alkotásait. Általuk válik ez a mű Balázs Attila „legbeszédesebb”, mély tartalma/mondanivalója, sokrészű utalásrendszere ellenére a párbeszédnek könnyed, vidám pezsgésű rípostjaival bravúrosan élő regényévé.

A *Magyarfauszt* három jelentős tudósnak állít emléket: a XV. században élt Johann Georg Faustnak, a német reneszánsz hírhedt asztrológusának, okkultistájának és alkímistájának. A XVIII. században élt dr. Hatvani Istvánnak, kora legnagyobb magyar tudósának, a „magyar Nikola Teslának”, aki teológiai és orvosi oklevelet szerezve, előbb Leidenben volt egyetemi tanár, majd, Debrecenben telepedve le, 1749-től negyven éven át mértant, bölcsészettant, és – Magyarországon először – vegytant tanított a debreceni református kollégiumban. Valamint a XX. századi, immár világhírű szerb Nikola Teslának, a váltóáram atyjának, a rádiózás úttörőjének, akiben már „felsejlett az okostelefon lehetősége is”, s akiről rendező-rajongója, Tóth Loon egy interjúban azt nyilatkozta, hogy: „Szerintem a legnagyobb valaha élt tudós, Einstein és Stephen Hawking elbújhat mellette. Mindaz a technikai

találmány, amit ma az emberiség használ, tőle ered. Azt mondta, ingyen energiát fog adni a világnak. Ez valószínűleg nem tetszett az akkori energetikai lobbinak, ezért tönkretette Nikola Teslát, aki nagy szegénységben, egyedül halt meg egy ócska szállodai szobában.” Az író mindhárman életének és munkásságának minden lényeges adatát lelkiismeretesen kiemelve, keretbe foglalva teszi közzé regényében. Ami a regényben összeköti őket, az az, hogy mindhárman nem csak sikeres és jelentős tudósok voltak, hanem hogy – a néphit szerint – az örök élet és a biztos siker reményében – eladták lelküket az ördögnek. Ezt az alapmotívumot Balázs Attila „ördögi” humorarzenáljával és könnyed, csapongó, vibrálóan élénk, egyedi stílusával teszi festőien „sátánivá” és játékosá. Regényét művészien festik alá és gazdagítják „Belzebubosan” *Penovác Endre* topolyai, immár világhírnévre szert tett festőművészi „ennivaló” éjfekete pulikutya- és macskaillusztrációi. Egy kócos-göndör fekete szőrgombóc a fedőlapon is ott villogtatja nem sok jót ígérő, fenyegető titokzatossággal elő-elővillanó szeme fehérjét.

A huszonkilenc (29) fejezetre osztott, szerzői eligazító előszóval és epilógussal ellátott regény egy vidéki kis kórházban játszódik, ahol dr. Hatvani és dr. Faust immár „második életükben” praktizálnak, s minden szabadidejükben végeláthatatlan szellemes eszmecsereket, olykor fel-felparázsló vitákat folytatnak életről, halálról, vallásról, tudományról, filozófiáról, irodalomról-művészetről, a titokzatos Időről, és még sok egyébéről. Váratlanul, mintegy az égből pottyan közéjük a szintén „másodszorra megszülető” láncdohányos, beteges kinézetű Nikola Tesla, hogy most már hármásban vitassák meg a világ és az élet kulcskérdéseit. Magasröptű beszélgetéseikben persze fel-felderengenek a múlt személyes vonatkozású, de többnyire inkább sorsdöntő eseményei, a jövő kilátásai, s cseppet sem kecsegtető helyzetrajzával megrajzolódik körülöttük a korrupciós, háborúra szagló, erőszakorientált jelen is. S mindez az író – eddigi írásaiból már jól ismert, de most „új festékanyagokra/keverékekre” lelt – varázslatos könnyedségű/ lebegésű, sziporkázóan színes humor-fénypásmáival megvilágítva, átitatva. Mélyéről a cinkosan szarvacskáit nyújtogató szatíra ízei/zamatai is meggoronthatóak.

A huszonkilenc fejezet számtalan izgalmas, színes, olykor humoros, máskor tragikus, vagy éppen gyomorforgató hangvételű „tablóképet”, vagy éppen fejezeteken át kalandos, titokzatos krimiként tovahömpölygő történetet is rejteget. Ilyen a magyar Szent Korona századokon át tartó kínos/kalandos mentése, rejtegetése, hol ki-, hol újraelásása. Esetleges „női korona” voltának meglebegtetése. II. Szilveszter pápa bűnös-kalandos életútjának kavargása. A vízaknai csata után a sóbányába hajigált holtak utólagos kiásása és a só által mumifikálódtak hátborzongató látványa. Megdöbentő életes leírását találjuk a boncolás során felfedezett úgynevezett „sószemnek” és az orrlyukakból és a fülkagylókból kiálló sókristályoknak, nem beszélve a szintén a sóbányából előkerült Kolla Máttyás „nagytermészetű” koldusbíró utóéletéről, akinek múmiáját egész Amerikáig elhurcolták, és transzilván vámpírként mutogatták a vándormutatványosok. Olvashatunk a táltos ujjal és farkasfoggal született Köcsön Péter szamosháti ördögös tudású kocsis hajmeresztő népi horrorrelekezetéről, akinek istállójában az ördög ganézott, szekerstől a levegőbe tudott emelkedni, gémeskútja pedig maga húzta fel a vizet. Tesla erre megjegyzi, hogy ez az örökmozgó egyik típusa lehetett. Hatvani néhány valóban meglepő gyógyítási sikere ellenére halála után rengeteg legenda kelt szárnyra nem evilági képességeiről. Balázs Attila, többek között, egy tömeges orgiává fajuló vacsorameghívását örökíti meg, amikor is a doktor hat macskája emberré átváltozva az egész falut vendégeli meg ördögi módon. Megdöbentő hatása az öngyulladás számos példával illusztrált, megmagyarázhatatlan indíttatású pusztításának megjelenítése, majd a szibériai *tunguszkai esemény*, amikor is harminc kilométeres körzetben hamuvá égtek vagy megsültek a legelésző állatok, s az írói fantázia nyomán egy vaddisznó gyomrában kipattogzott az előtte lenyelt maréknyi

kukorica... Stb., stb. A hatalmasra méretezett szöveg olykor-olykor azért egy kis üresjáratot produkálva „leül”, az elfáradt vitázók fogfájásra panaszkodnak, vicceket mesélnek egymásnak, hogy aztán pillanatokon belül szikrázó, összekacsintó pajkossággal tovább lebegjen, tovább játszadozzon az olvasóval a lebilincselő „mese”.

A *Magyarfauszt* számos erkölcsi, tudományos, történelmi, művészeti, vallási, filozófiai, népi-nemzeti, politikai kérdés megvitatását adja hősei szájába. Az író hatalmas felkészültséggel rendelkezik, a regény valós adatokkal, pontos évszámokkal, a felfedezéseknek, (olykor titkos/eltitkolt) történéseknek a nagyközönség számára ismeretlen háttér-megvilágításával is szolgál. Varázsos hatása mégsem (csak) és főleg nem ebben van, hanem az óriási – persze önmagában is érdekes és vonzó, jó érzékkel összeválogatott – ismeretanyag *tálalásában*. Az egész könyv egy sajátos, összetéveszthetetlen gondolkodású és stílusú, eredetien „gubancos” egyedi stílust alakító/formázó író utánozhatatlan remekműve, amelyben minden komoly gondolat mellett, mögött, alatt, fölött ott ólalkodik a kajánul mindent megkérdőjelező, olykor a feje tetejére állító, sajátos, meghökkentő megvilágításba helyező, gunyoros/szarkasztikus, nyelvöltögető kérdőjel, nyakon öntve egy habzóan túlsorduló kriglinyi erotikával. Balázs Attilát Radics Viktória a legjobb tollú, eredeti szemléletű irodalmi értékeket felmutató írók közé sorolja, Fekete J. József mesemondó sziklának nevezi. Én – talán – Csodagyereknek, aki nem tud és nem is akar felnőni, a mindenkori elvárásoknak megfelelni. Műveiben – Köcsön Péter módjára –, ha a helyzet megkívánja, akár a saját fején bucskázik át.

(*Forum*, 2019)